



TÜRKÇE

Cümlelerin öğeleri devam

Dolaylı tümleş bulunurken şunlara dikkat edilmelidir:

a) "-e , -de , -den" eklerini alan sözcükler, her zaman dolaylı tümleş değildir.

Sizinde akşama görüşelim. (Özne: Biz)

Z.T. Z.T. Y.

Çantamı sabahtan hazırladım. (Özne: Ben)

B.li N. Z.T. Y.

b) "Neden?" sorusu, "Niçin?" anlamıyla olayın sebebini belirttiğinde zarf tümlecini karşılar.

Çocukların elindeki oyuncak plastikten yapılmıştı.

Sözde Özne D.T. Y.

Sevincinden deliye döndü. (Özne: O)

Z.T. Y.

Bize sevincinden söz ediyordu. (Özne : O)

D.T. D.T. Y.

c) Dolaylı tümleş buldurmaya yönelik sorular, cümlede dolaylı tümleş görevindedir.

Kardeşin haberi kimden öğrenmiş ?

Ö. B.li N. D.T. Y.

3) ZARF TÜMLECİ (ZARF TAMLAYICISI):

Yüklemi zaman, durum, miktar, yön ve soru yönlerinden tamamlayan öğelere zarf tümleş denir.

Zarf tümlecini bulmak için yükleme:

Ne zaman? Ne kadar? Nasıl? Ne diye?
Neden? Kim tarafından? Niye? Kiminle?
Neyle?, Ne gibi?, Niçin?, ... göre? soruları sorulur.

Yarın hep birlikte eğleneceğiz. (Özne: Biz)

Z.T. Z.T. Y.

Evden gizlice çıkış. (Özne: O)

D.T. Z.T. Y.

Annesi zili çaldığında mutfakta elma yiyordu.
(özne: o)

Z.T. D.T. N. Y.

Etleri keskin bir bıçakla kesti. (özne:o)
nesne zarf tümleş yüklem

Zarf tümleş bulunurken şunlara dikkat edilmelidir:

a) Yer - yön anlamı taşıyan sözcükler yalın durumdayken zarf tümleş; -e, -de, -den eklerini aldıklarında dolaylı tümleş olur.

Dışarı çık. (Özne: O) Dışarıya çık. (Özne: O)

Z.T. Y. D.T. Y.

b) Zarf tümlecini buldurmaya yönelik sorular, cümlede zarf tümleş görevinde bulunur.

Benimle niçin konuşmuyorsun? (Özne: Sen)

Z.T. Z.T. Y.

*Öğeleri bulmaya yönelik soruları mutlaka yükleme sorunuz.

**Tamlama gruplarını bölmeyiniz.

****"neyn?,kimin?" sorularıyla öğe aramayınız.
Cümle, öğelerine ayrılırken 'neyn?, kimin?' sorularını cevaplayan bölüm kalmaz.

Not: Edat Tümleş: Edatlardan ya da başka dil birliklerin-den oluşan cümleye araç, benzerlik, ilgi, eşitlik, nedenlik vb. katan cümle ögesine edat tümleş denir. Bu öğe zarf tümleş olarak kabul edilmektedir.

Çalışmak için yurt dışına gitmiş.(araç)

Yaralıyı hastaneye ambulansla götürmüşler.(araç)

Bu yaz Bodrum'a ailesiyle gidecek.(birliktelik)

ARA SÖZ

Cümlelerin içinde genelde çözüme girmeyen, açıklayıcı özellikler taşıyan; virgüller, kısa çizgiler ve ayrılar içinde gösterilen sözlerdir.

"Benim Adım Kırmızı"yı, Orhan Pamuk'un kitabını, okudum.

Nesne nesnenin açıklayıcısı ara söz
1945'te -savaşın sona erdiği yıl- şehri terk etmişler.

Z.T. Z. Tümleşinin açıklayıcısı ara söz
O yıl, nedenini sen bilmezsin, ülkenin durumu içler acısıydı.

unsur dışı öğe

ÖGE BULMAYA YARAYAN SORULAR

ÖGE ADI	SORULACAK SORU
ÖZNE	yapan kim/ olan ne?
BELİRTİSİZ NESNE	Ne?
BELİRTİLİ NESNE	Kimi, neyi?
DOLAYLI TÜMLEÇ	Kime, kimde, kimden, nereye, nerede, nereden, neye, ne(y)de, ne(y)den?
ZARF TÜMLECİ	Ne zaman, nasıl, neden niçin, ne kadar?
EDAT TÜMLECİ	Neyle, kimle?

ÖZNE - YÜKLEM UYGUNLUĞU

Tekillik – çoğulluk bakımından uygunluk: Cümlelerin öznesi tekilse yüklemi de tekil, çoğulsa yüklemi de çoğul olmalıdır. Ancak uygulamada bu durumun istisnaları vardır.

a) Saygı anlamı katmak amacıyla özne tekilse bile yüklem çoğul kullanılır.

Bu soruyu açıklar mısınız öğretmenim?

b) Özne topluluk anlamı taşıdığına yüklem tekil ya da çoğul olabilir.

Çocuklar okula gideceklerdi. Çocuklar okula gidecekti.

c) İnsan dışı varlıklar, cansız varlıklar, organ isimleri, zaman isimleri; çoğul özne olduklarında yüklem tekil kullanılır.

Ağaçlar çiçek açtı.

Ağaçların bittiği yerde tarlalar başlıyordu.

Gözlerim ağrıyor.

Aylar, yıllar geçti.

d) Kişileştirme yapıldığında yüklem çoğul olabilir.

Dağlar bu sözü duymuş olmalılar.

Kişi bakımından uygunluk:

a) Özne tekilse yüklem de tekil olur.

Adam içeri girince durdu.

b) Birden fazla özne bulunduran cümlelerde öznelerden biri tekil biri çoğulsa yüklem çoğul olur. Kardeşim ve ben okula gittik.

c) Öznede “biz” anlamı varsa yüklem I. çoğul kişi olur.

Sen ve ben bu sorunu çözebiliriz.

d) Öznede “siz” anlamı varsa yüklem II. çoğul kişi olur.

Ahmet ve sen bu soruyu cevaplayabilirsiniz.

➤ **Farklı yüklemelerin aynı özneye bağlanması durumunda özne-yüklem uyumsuzluğu ortaya çıkabilir. Bu durum anlatım bozukluğu oluşturur.**

Herkes içeri girdi, korkudan dışarı bile bakamadı.

➤ (Bu cümlede “girenler” ve “bakmayanlar” aynı kişilerdir; ancak “herkes” olumlu bir özne olduğu için birinci yüklem “girenler”, olumlu çekimlendiği hâlde ikinci yüklem “bakmayanlar” olumsuz çekimlenmiştir. Bu anlatım bozukluğu, ikinci cümleye bir özne getirilerek giderilir ve cümlelerin doğrusu: **Herkes içeri girdi, kimse korkudan dışarı bile bakamadı.” şeklinde olmalıdır.**

Hiçbiri kitap okumamış; dışarı çıkmıştı.

Hiçbiri kitap okumamış; hepsi dışarı çıkmıştı.

Olumluluk – Olumsuzluk Bakımından Uygunluk:

Türkçede bazı özneler olumlu, bazı özneler ise olumsuz anlamlar verdiği için bu cümlelerin yüklemelerinin de özneye göre olumlu ya da olumsuz olması gerekir.

a) Özne, “kimse, hiçbiri, hiç kimse” gibi kelimelerden oluşuyorsa yüklem olumsuz olmalıdır.

Kimse, bu soruyu çözemez.

Hiçbiri geziye katılmadı.

Hiç kimse, sizi bu dertten kurtaramaz.

b) Özne, “hepsi, herkes” gibi kelimelerden oluşuyorsa yüklem olumlu olmalıdır.

Herkes, kitapları beğendi.

Hepsi geziye katılmak istiyor.